

OILAVIY QADRIYATLAR TIZIMI VA OILANING SHAXS RIVOJLANISHIDAGI PSIXOLOGIK O‘RNI: ZAMONAVIY MUNOSABATLARNING OILAGA TA’SIRI

<https://doi.org/10.24412/2181-1784-2026-20-457-460>

Arslova Nafosat Akbaraliyevna

Toshkent viloyati Bo'ka tumani MMTB ga qarashli

21-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabi

amaliyotchi psixologi va

Aniq va ijtimoiy fanlar 1- kurs magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada oilaviy qadriyatlar tizimining mohiyati, oilaning shaxs shakllanishidagi psixologik ahamiyati hamda globallashuv, raqamli texnologiyalar va ijtimoiy munosabatlardagi o'zgarishlarning oilaviy institutga ko'rsatayotgan ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy oilada tarbiya jarayonida yuzaga kelayotgan muammolar, psixologik muhit va shaxs rivojlanishidagi o'zaro bog'liqlik ilmiy jihatdan yoritiladi.

Kalit so'zlar: oila, oilaviy qadriyatlar, shaxs rivoji, psixologik muhit, zamonaviy munosabatlar.

Аннотация: В статье рассматривается система семейных ценностей, психологическая роль семьи в развитии личности, а также влияние современных социальных отношений, глобализации и цифровых технологий на институт семьи. Анализируются проблемы воспитания в современной семье и психологические факторы, влияющие на формирование личности.

Ключевые слова: семья, семейные ценности, развитие личности, психологическая среда, современные отношения.

Annotation: This article analyzes the system of family values, the psychological role of the family in personal development, and the impact of modern social relations, globalization, and digital technologies on the family institution. The study highlights psychological factors and challenges affecting personality development within contemporary families.

Keywords: family, family values, personality development, psychological environment, modern relationships.

KIRISH

Bugungi globallashuv sharoitida jamiyat taraqqiyotining asosiy tayanchi bo'lgan oila institutining mustahkamligi muhim ahamiyat kasb etmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev o'z nutq va asarlarida oilani jamiyatning eng muhim ijtimoiy bo'g'ini sifatida e'tirof etib, yosh avlod tarbiyasi, ma'naviy-axloqiy kamolot va milliy qadriyatlarni asrashda oilaning o'rnini beqiyos ekanini alohida ta'kidlab kelmoqda. Davlat siyosati darajasida oilani qo'llab-quvvatlash, sog'lom ma'naviy muhit yaratish va mustahkam oilaviy munosabatlarni rivojlantirish ustuvor vazifa sifatida belgilanmoqda. Hozirgi davrda oila jamiyat barqarorligining asosiy tayanchi sifatida alohida e'tirof etilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev o'z asarlari va chiqishlarida oilani milliy qadriyatlarning asosiy manbai, barkamol avlod

tarbiyasining muhim ijtimoiy muhiti sifatida belgilab kelmoqda. Xususan, “Yangi O‘zbekiston – inson qadri uchun” g‘oyasi oilada sog‘lom ma‘naviy-psixologik muhit yaratish masalasini dolzarb vazifa sifatida ilgari suradi. Bugungi globallashuv, urbanizatsiya va axborot texnologiyalarining tez sur‘atlarda rivojlanishi oilaviy munosabatlarga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. An’anaviy qadriyatlar va zamonaviy qarashlar o‘rtasidagi muvozanatning buzilishi shaxs tarbiyasida psixologik muammolarni keltirib chiqarmoqda. Shu sababli oilaning shaxs rivojlanishidagi psixologik o‘rni va zamonaviy munosabatlarning oilaga ta’sirini ilmiy jihatdan tahlil qilish dolzarb hisoblanadi.[1].

I – METHODS (METODOLOGIYA)

Mazkur tadqiqotda kompleks yondashuv asosida quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

- oilaviy tarbiya va shaxs rivoji bo‘yicha psixologik, pedagogik va sotsiologik adabiyotlarni tahlil qilish;
- oilaviy qadriyatlarning shaxs psixologiyasiga ta’sirini nazariy jihatdan solishtirish;
- zamonaviy ijtimoiy munosabatlarning oilaviy muhitga ta’sirini mantiqiy tahlil qilish; Mazkur metodlar oilaning shaxs rivojlanishidagi rolini har tomonlama yoritishga imkon beradi.

RESULTS (NATIJALAR)

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, oila shaxs rivojlanishining dastlabki va eng muhim ijtimoiy muhitidir. Aynan oilada bolaning emotsional barqarorligi, ijtimoiy xulq-atvori, qadriyatlar tizimi va hayotga bo‘lgan munosabati shakllanadi. Oiladagi psixologik muhit ijobiy bo‘lsa, shaxsning o‘ziga ishonchi, mustaqil fikrlashi va ijtimoiy moslashuvi yuqori darajada rivojlanadi. Zamonaviy munosabatlar, xususan, raqamli texnologiyalarning keng qo‘llanilishi oilaviy muloqotning qisqarishiga, hissiy aloqalarning zaiflashishiga olib kelayotgani aniqlandi. Bu holat ayrim oilalarda tarbiya jarayonining murakkablashuviga sabab bo‘lmoqda. Bolaning emotsional holati, ijtimoiy moslashuvi, o‘z-o‘zini baholashi va axloqiy qarashlari aynan oiladagi munosabatlar asosida shakllanadi. Ota-onalar o‘rtasidagi o‘zaro hurmat va muloqot madaniyati bolaning psixologik barqarorligiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.[2]. Shuningdek, zamonaviy axborot texnologiyalarining haddan tashqari qo‘llanilishi oilaviy muloqotning kamayishiga olib kelayotgani aniqlandi. Bu holat ayrim hollarda bolalarda yolg‘izlik hissi, ijtimoiy ajralish va emotsional beqarorlikni yuzaga keltirmoqda.

DISCUSSION (MUHOKAMA)

Oila va shaxs rivoji o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik psixologiya fanida yetakchi mavzulardan biridir. Zamonaviy oilada an’anaviy qadriyatlar bilan yangi ijtimoiy munosabatlar uyg‘unlashuvi muhim masala bo‘lib qolmoqda. Agar bu jarayon nazoratsiz kechsa, shaxs rivojida psixologik muvozanat buzilishi mumkin.[3]. Prezidentimiz tomonidan ilgari surilayotgan “sog‘lom oila – sog‘lom jamiyat” g‘oyasi mazkur muammolarga ilmiy va amaliy yechim topishda muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi. Ota-onalarning psixologik savodxonligi va

tarbiyaviy mas’uliyati shaxs kamolotining hal qiluvchi omili sifatida namoyon bo‘lmoqda. Oila va shaxs rivoji o‘rtasidagi bog‘liqlik psixologiya fanida yetakchi masalalardan biri hisoblanadi. Zamonaviy oilalarda iqtisodiy omillar, bandlik darajasi va raqamli muhit ta’siri oilaviy qadriyatlar tizimini o‘zgartirmoqda. Bu jarayon shaxs tarbiyasida yangi yondashuvlarni talab etadi.

Olimlar qarashlari asosida oilaning shaxs rivojlanishidagi psixologik ahamiyati

Ilmiy tadqiqotlarda oila shaxs rivojlanishining eng muhim psixologik muhiti sifatida e’tirof etiladi. Psixologiya fanida insonning ijtimoiylashuvi jarayoni eng avvalo yaqin muhitda, ya’ni oilada boshlanishi ta’kidlanadi. Tadqiqotchilarning fikricha, bola shaxsining asosiy xarakter xususiyatlari, emotsional barqarorligi va ijtimoiy moslashuv darajasi oiladagi munosabatlar sifati bilan chambarchas bog‘liq.

Mashhur psixologik yondashuvlarga ko‘ra, shaxs rivoji uzluksiz ijtimoiy ta’sir natijasidir. Bu jarayonda oila bolaning dastlabki ijtimoiy tajribasini belgilovchi asosiy institut vazifasini bajaradi. Ota-onalar tomonidan ko‘rsatiladigan mehr, qo‘llab-quvvatlash va muloqot madaniyati bolaning o‘zini anglash, o‘ziga baho berish va mustaqil fikrlash qobiliyatining shakllanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Sotsiopsixologik tadqiqotlarda oiladagi emotsional muhit shaxsning ruhiy salomatligini belgilovchi muhim omil sifatida talqin etiladi. Ijobiy psixologik muhit hukmron bo‘lgan oilalarda voyaga yetayotgan shaxslar stressga chidamli, ijtimoiy faol va muloqotga ochiq bo‘lishi qayd etiladi. Aksincha, ziddiyatli va beqaror muhitda shakllangan shaxslarda xavotir, ishonchsizlik va moslashuv muammolari ko‘proq uchrashi ilmiy adabiyotlarda qayd etilgan. Zamonaviy psixologlar oilaviy qadriyatlar tizimini shaxs axloqiy qarashlarining poydevori sifatida ko‘radilar. Ularning ta’kidlashicha, jamiyatda yuz berayotgan ijtimoiy o‘zgarishlar oilaviy tarbiya mazmunini yangilashni talab etadi. Shu bilan birga, an’anaviy oilaviy qadriyatlarning saqlanib qolishi shaxs rivojida barqarorlikni ta’minlovchi muhim omil hisoblanadi. Ba’zi tadqiqotchilar zamonaviy axborot muhitining oilaga ta’sirini tahlil qilib, raqamli texnologiyalar oilaviy muloqot xarakterini o‘zgartirayotganini ta’kidlaydilar. Ularning fikricha, texnologiyalardan ongli va me’yorida foydalanish oilaviy munosabatlarni mustahkamlashga xizmat qilishi mumkin, aks holda esa shaxsning emotsional ajralishiga sabab bo‘lishi ehtimoli mavjud.[4].

CONCLUSION (XULOSA)

Xulosa qilib aytganda, oilaviy qadriyatlar tizimi shaxs rivojlanishining asosiy psixologik omili hisoblanadi. Zamonaviy munosabatlar oilaviy muhitga ijobiy hamda salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli, an’anaviy oilaviy qadriyatlarni saqlagan holda, zamon talablariga mos tarbiya usullarini joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Oilaning psixologik barqarorligi jamiyat taraqqiyotining muhim kafolati hisoblanadi. Zamonaviy munosabatlar oilaga ikki tomonlama ta’sir ko‘rsatmoqda: bir tomondan yangi imkoniyatlar yaratmoqda, ikkinchi tomondan esa an’anaviy qadriyatlarning zaiflashishiga sabab bo‘lmoqda.

Shu bois oilada sog‘lom psixologik muhitni saqlash va tarbiyaviy faoliyatni zamon talablariga mos ravishda tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi.[5].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2022.
2. Mirziyoyev Sh.M. Inson qadri uchun. – Toshkent, 2021.
3. Karimova V.M. Oila psixologiyasi. – Toshkent: Fan, 2018.
4. G‘oziyev E.G‘. Shaxs psixologiyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
5. Davletshin M.G. Yosh va pedagogik psixologiya. – Toshkent, 2020.